

А. В. Городянська, канд. екон. наук,
докторант кафедри обліку
підприємницької діяльності
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

КРИТЕРІЇ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ ВІДТВОРЮВАНИХ ЕКОНОМІЧНИХ РЕСУРСІВ У СИСТЕМІ ОБЛІКУ

АНОТАЦІЯ. Запропоновано критерії оцінювання відтворюваних економічних ресурсів за видами, які визнаються та не визнаються традиційною обліковою системою. Уперше введено та розкрито критерії якісного оцінювання сукупного інтелектуального потенціалу кожного працівника, які беруть участь у формуванні вартості інтелектуальних ресурсів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: облікова інформація, відтворювані економічні ресурси, система обліку, критерії вартісного оцінювання, критерії якісного оцінювання.

АННОТАЦИЯ. Предложены критерии оценивания воссоздаваемых экономических ресурсов за видами, которые признаются и не признаются традиционной учетной системой. Впервые введены и раскрыты критерии качественного оценивания совокупного интеллектуального потенциала каждого работника, которые принимают участие в формировании стоимости интеллектуальных ресурсов.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: учетная информация, воссоздаваемые экономические ресурсы, система учета, критерии стоимостного оценивания, критерии качественного оценивания.

ABSTRACT. The criteria of evaluation of the recreated economic resources after kinds which are acknowledged and not acknowledged by the traditional registration system are offered. Are first entered and exposed criteria of quality evaluation of the combined intellectual potential of every worker, which take part in forming of cost of intellectual resources.

KEY WORDS: accounting information, recreated economic resources, system of accounting, criteria of cost evaluation, criteria of quality evaluation.

Прийняття обґрунтованих управлінських рішень неможливо уявити без своєчасного забезпечення користувачів достовірними обліковими даними, які в умовах розвитку інформаційного суспільства набувають стратегічного значення та потребують все змістовнішого наповнення та розширеного представлення. Поліпшення економічної ситуації в Україні певною мірою залежить від рівня системного підходу до упорядкування та розширення меж облікових даних.

Багатогранність тлумачення категорії «інформаційне забезпечення» спостерігається як у працях зарубіжних фахівців з менеджменту [1—2], так і вітчизняних науковців з обліку [3—7], які особливу увагу приділили проблемам формування облікової інформації та визначенню її впливу на прийняття виважених управлінських рішень. Так, економісти І. П. Босак, Є. М. Палига дослідили вплив ін-

формаційних ресурсів на процес управління підприємством. Інформаційне забезпечення автори характеризують як наявність необхідних для управління економічними процесами відомостей, які містяться у базах даних інформаційних систем [4, с. 194]. Керівництво має позитивно сприймати принципово нову інформацію, яка може змінити уявлення про напрями розвитку бізнесу, способи та засоби досягнення цілей підприємством [5, с. 25].

Запропоновано схему процесу перетворення економічної інформації у звітні дані в системі бухгалтерського обліку (рис. 1).

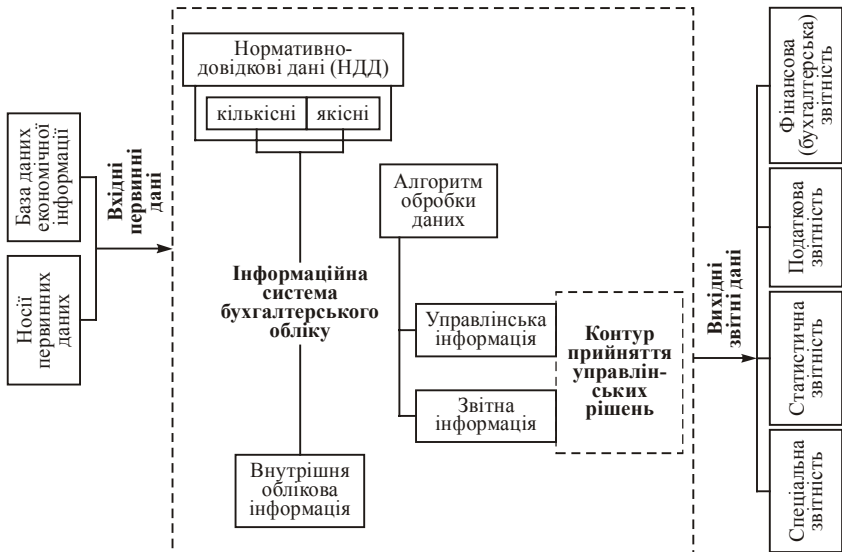

Рис. 1. Схема процесу перетворення економічної інформації у звітні дані в системі бухгалтерського обліку

Саме своєчасне надання облікової інформації, яка враховує зміни, викликані економічною ситуацією в країні, та забезпечує прийняття оптимальних рішень, є важливим в управлінні необоротними ресурсами. Ключовими у цьому процесі є передусім вирішення питань оцінювання ефективності використання необоротних ресурсів та визначення рівня їх відтворення в системі бухгалтерського обліку.

Метою статті є обґрунтування критеріїв оцінювання облікової інформації, яка характеризує відтворювані економічні ресурси в системі бухгалтерського обліку та поза її межами.

У системі бухгалтерського обліку під впливом теоретичних, методологічних, організаційних та методичних процедур первинні да-

ні перетворюються у звітні показники. Розширення меж підготовки облікової інформації охоплює процеси збору, своєчасної обробки та формування даних за встановленими правилами, нормами та вимогами традиційної системи обліку. Це вимагає кваліфікованого та професійного вирішення комплексу завдань з метою опанування та якісного представлення облікової інформації.

За цією схемою на вхід інформаційної системи бухгалтерського обліку потрапляють лише ті дані, які зафіксовані у первинних документах. До початку обробки первинних даних формуються нормативно-довідкові дані (НДД), які мають рекомендаційний характер. У системі бухгалтерського обліку первинні дані про господарську діяльність реєструються, накопичуються, обробляються під впливом кількісної та якісної нормативно-довідкової інформації, внаслідок чого відбувається їх перетворення у новий вид — внутрішню облікову інформацію. Така інформація зберігається та узагальнюється з метою забезпечення внутрішніх і зовнішніх користувачів повними й достовірними даними для проведення ними аналізу, прогнозування напрямів розвитку підприємства і підготовки виважених управлінських рішень. Після обробки та формування звітних показників облікова інформація перетворюється у вихідні звітні дані, які подаються у вигляді фінансової (бухгалтерської), податкової, статистичної та спеціальної звітності.

Важливість належного формування та своєчасного отримання облікової інформації, особливо щодо відтворюваних економічних ресурсів, обумовлена тим, що процес відтворення може відбуватися як у межах окремого підприємства, так і охоплювати продуктивні сили суспільства. У процесі відтворення визначальним є виробництво, оскільки в ньому відбувається взаємодія основного елементу продуктивних сил — людини з матеріальними та інтелектуальними ресурсами і первісне привласнення результатів найманої праці [8, с. 223—224]. Відтворення продуктивних сил передбачає відновлення засобів та предметів праці, форм і методів організації виробництва, а також документальне представлення даних про зміни, що відбулися в системі бухгалтерського обліку. В. М. Пархоменко підкреслює значення методу документування всіх господарських операцій для узагальнення облікової інформації та її упорядкування у системі обліку [7, с. 7].

Отримання достовірної облікової інформації, яка усебічно та повно характеризує вартість відтворюваних необоротних ресурсів, ускладнюється внаслідок часткового визнання їх об'єктів у системі бухгалтерського обліку.

В основу побудови інформаційної системи обліку відтворюваних економічних ресурсів доцільно покласти критерії якісного та кількісного оцінювання таких ресурсів за видами, які визнаються та не визнаються традиційною обліковою системою (рис. 2).

Рис. 2. Критерії оцінювання відтворюваних економічних ресурсів у системі обліку

Сформулюємо характерні відмінності необоротних інтелектуальних ресурсів від матеріальних, які полягають у наступному:

— інтелектуальні ресурси — є основою розвитку інформаційної (інтелектуальної) економіки, орієнтованої на знання та інтелект нації, зростання якості інтелектуальної праці. Вони відіграють важливу роль у виробничому процесі, однак як економічна категорія такі ресурси не визнаються засобами праці, а їх суттєва складова — інтелектуальний потенціал взагалі не визначається в традиційній системі бухгалтерського обліку та не відображається в балансі підприємства;

— матеріальні ресурси — є основою розвитку матеріальної економіки, підґрунтям якої є переважно матеріальні засоби та предмети праці. Засоби праці складають основні засоби, інші необоротні матеріальні активи, які визнаються в традиційній системі обліку та відображаються в балансі у складі необоротних активів.

Оцінювати — визначати вартість, цінність або якість чогось [9, с. 620]. Тобто, процес оцінювання має включати якісні та кількісні критерії.

Критеріями вартісного оцінювання відтворюваних необоротних ресурсів вважаємо існуючі у традиційній системі обліку види оцінок необоротних матеріальних та нематеріальних активів (ресурсів), які регулюються П(С)БО 7 «Основні засоби» та П(С)БО 8 «Нематеріальні активи». Критерії якісного оцінювання складової інтелектуальних ресурсів — сукупного інтелектуального потенціалу кожного працівника вводяться уперше, а тому вимагають обґрунтування та визначення. Визначимо економічну сутність усіх наведених оцінок, які характеризують критерії якісного оцінювання. Для чого було використано Сучасний тлумачний словник української мови [9, с. 18—19, 142, 289, 393, 411], що дозволило автору запропонувати для цілей проведення якісного оцінювання такі терміни.

Оцінка рівня кваліфікації — визначення ступеня придатності, підготовленості до якого-небудь виду праці, визначеного фахом, професією або спеціальністю.

Оцінка рівня компетентності — визначення спроможності людини реалізовувати ґрунтовні знання, навички, вміння у певній галузі; добра обізнаність.

Оцінка рівня професійної ерудиції — визначення ступеня начитаності, обізнаності фахівця, глибини різнобічності знання ним професійної справи у певній галузі чи багатьох галузях науки.

Оцінка рівня відповідальності — серйозності, важливості; визначення ступеня надання фахівцю прав та накладання на нього обов'язків при здійсненні професійної діяльності.

Оцінка рівня адаптивності — встановлення здатності пристосуватися до нових умов існування, звикнути до змін середовища та до незвичних умов праці.

Уперше також вводиться критерій вартісного оцінювання в обліку результативності персоналу, яка формується шляхом відтворення або розвитку спадкових (особистих) і набутих (ділових) критеріїв якості. Процес відтворення позитивно впливає на професійне зростання працівників, сприяє підвищенню результативності їх творчої праці та збільшенню доданої економічної вартос-

ті підприємства. Отримання прибутку підприємством є спільною вартісною характеристикою результативності господарської діяльності працівників. Розподіл прибутку між усіма учасниками, задіяними у виробничому процесі, з урахуванням критеріїв якісного оцінювання дозволяє визначити вартість внеску кожного працюючого.

Дослідження питань відображення необоротних матеріальних та нематеріальних активів у традиційній системі обліку дало змогу автору запропонувати групування відтворюваних економічних ресурсів за притаманними їм ознаками (критеріями), які є основою оцінювання якості відтворюваних ресурсів та визнання їх у системі обліку. До них належать:

1) Ознаки організації обліку відтворюваних економічних ресурсів, які характеризують результативність використання необоротних ресурсів, здатних до відтворення, на користь усього суспільства. Організація обліку починається з наказу про облікову політику підприємства, який є основним внутрішньогосподарським нормативно-правовим актом у сфері організації бухгалтерського обліку.

2) Ознаки визнання в обліку та відображення в балансі об'єктів відтворюваних економічних ресурсів, які є суб'єктивними. Вони характеризують умови отримання майбутніх економічних вигод, пов'язаних з використанням об'єкту та достовірного визначення і документального підтвердження вартості відтворюваних економічних ресурсів.

Характерною особливістю організації роботи з інтелектуальними ресурсами в ринкових умовах господарювання є повноцінне використання потенціалу співробітників за рахунок інтенсивного типу відтворення, самоконтроль, органічна, гнучка форма організації цієї роботи тощо. Нагальними є проблеми вимірювання, оцінки та відображення в обліку реальної вартості інтелектуальних ресурсів підприємства. Учений М. І. Бондар пропонує поняття «вартість» трактувати як внутрішню оцінку, а «ціну» — як зовнішню оцінку [10, с. 170].

Витрати на підготовку та перепідготовку кадрів, дослідження, підвищення ділової репутації (гудвілу) підприємства відповідно до п. 9 П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» не визнаються нематеріальними активами, а підлягають відображенню у складі витрат того звітного періоду, в якому вони були здійснені. Хоча ці витрати і пов'язані з отриманням майбутніх економічних вигод, однак оцінити дійсні знання та кваліфікацію персоналу, рівень зростання ділової репутації підприємства за рахунок використання праці інтелектуальних ресурсів досить складно. Якісні характеристики праців-

ників невіддільні від їх носіїв, а це ускладнює процес контролю, юридичного оформлення та реального оцінювання майбутніх економічних вигод підприємства від використання інтелектуальних ресурсів. Оцінка інтелектуальних ресурсів, як і внутрішньо створеного гудвілу, має враховувати не лише об'єктивні вартісні показники, а й невідчутний інтелектуальний продукт, який створює приріст вартості капіталу. Тобто, за рахунок використання інтелектуальних ресурсів має збільшуватися вартість нематеріальних активів та відповідно зростати ринкова вартість підприємства.

Саме у процесі виробничої діяльності та інформаційної взаємодії між працівниками відбувається обробка вхідної інформації, яка набуває нових якостей та створюється додаткова корисна інформація.

Визначено процедуру перетворення економічної інформації у звітні дані в системі бухгалтерського обліку.

Запропоновано критерії оцінювання відтворюваних економічних ресурсів за видами, які визнаються та не визнаються традиційною обліковою системою, що дозволить сформулювати повну та об'єктивну інформацію щодо вартості цих ресурсів. Уперше введено критерії якісного оцінювання складової інтелектуальних ресурсів — сукупного інтелектуального потенціалу кожного працівника та критерій вартісного оцінювання в обліку результативності персоналу, які докладно розкриті в статті.

У подальшому доцільно використати запропоновані критерії при побудові інформаційної системи обліку відтворюваних економічних ресурсів.

Література

1. Друкер П. Задачи менеджмента в XXI веке: уч. пос. / Питер Друкер; [пер. с англ.]. — М.: Издательский дом «Вильямс», 2000. — 272 с.
2. Портер М. Конкуренция: учебное пособие / Майкл Портер; [пер. с англ.]. — М.: Издательский дом «Вильямс», 2000. — 495 с.
3. Анохін В. Інформаційне забезпечення — крок до здобуття позитивного досвіду / В. Анохін // Право України. — 2008. — № 4. — С. 77—79.
4. Босак І.П., Палига Є.М. Інформаційне забезпечення управління підприємством: економічний аспект / І. П. Босак, Є. М. Палига // Регіональна економіка. — 2007. — № 4. — С. 193—196.
5. Корнев Ю. Інформаційне забезпечення розвитку підприємницької діяльності / Ю. Корнев // Вісник НАН України. — 2008. — № 5. — С. 24—31.
6. Ластовецький В. Інформаційне забезпечення підприємницької діяльності / Василь Ластовецький // Бухгалтерський облік і аудит. — 2006. — № 10. — С. 7—10.

7. Пархоменко В. Документальне забезпечення бухгалтерського обліку / Валерій Пархоменко // Бухгалтерський облік і аудит. — 2010. — № 8. — С. 7—11.

8. Економічна енциклопедія: [У 3 т.] / Редкол.: Мочерний С.В. (відп. ред.) [та ін.]. — К.: Видавництво центр «Академія», 2000. — Т. 1. — 864 с.

9. Сучасний тлумачний словник української мови: 100000 слів / [за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського]. — Х.: ВД «Школа», 2009. — 1008 с.

10. Бондар М. І. Оцінка та оцінювання в бухгалтерському обліку / М. І. Бондар; відп. ред. А. М. Мороз // Фінанси, облік і аудит: збірник наукових праць. — К.: КНЕУ, 2009. — Вип. 13. — С. 169—177.

Стаття надійшла до редакції 15.11.2010 р.

УДК 657.421.3

В. М. Дуба, канд. екон. наук,
доцент кафедри обліку підприємницької діяльності
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ТА ЇХ ОБЛІК

АНОТАЦІЯ. Статтю присвячено визначенню нематеріальних активів за певними ознаками і використанню таких активів як провідного фактору розвитку сучасної економіки. Розглянуто суперечності бухгалтерського обліку створених інтелектуальною діяльністю нематеріальних активів за аспектами доцільності відпрацювання нових підходів до визначення структури вартості продукції (послуг) на основі застосування інтелектуального капіталу.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: нематеріальні активи, інтелектуальний капітал, інтелектуальна діяльність, інтелектуальна власність, знання, інновація, акціонерний капітал, технологічний прогрес, інноваційний розвиток.

АННОТАЦИЯ. Статья посвящена вопросам определения нематериальных активов в соответствии с определенными признаками и использования таких активов как основного фактора развития современной экономики. Рассматриваются противоречия бухгалтерского учета созданных интеллектуальной деятельностью нематериальных активов и необходимости создания новых подходов к определению структуры стоимости продукции (услуг) на основе использования интеллектуального капитала.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: нематериальные активы, интеллектуальный капитал, интеллектуальная деятельность, интеллектуальная собственность, знания, инновация, акционерный капитал, технологический прогресс, инновационное развитие.